

 МУЗЕЈ КОЗАРЕ
MUSEUM OF KOZARA

 ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЈ У БЕОГРАДУ
УСТАНОВА КУЛТУРЕ ОД НАЦИОНАЛНОГ ЗНАЧАЈА

МИРОСЛАВ МИТРОВИЋ

"ЂЕ СВИЋУТЕ А ОНЕ ГОВОРЕ"

ГУСЛЕ

ЕТНОГРАФСКОГ МУЗЕЈА У БЕОГРАДУ

1. фебруар - 28. фебруар 2023.

Гуслар из Приједора, 1931. година

УВОДНА РИЈЕЧ АУТОРА

„Где сви ћуте оне говоре“ („Ђе сви ћуте а оне говоре“) је стих који пружа сликовиту суштину гусала. Нит која је преносила свест о заједничком пореклу, која је храбрила, снажила, дизала из дубина и понора један поносити народ на свом путу ка опстанку.

Гусле представљају нераскидиву трочлану везу: епску песму, гусле и гуслара.

Епска песма, најважнији члан овог јединственог скупа преноси друштвена и морална правила која продиру до најудаљенијих куткова свести. Моралне слике и призори колективног сећања и преплитања преносе приче о јединственом догађају историје (човечанства) Косовском боју. Косовски бој је судар историје на више нивоа. Судар цивилизација, религијски судар, морални судар. Морални Сократ је говорио да је највећа људска врлина – знање. Његов ученик, Платон, је говорио да је свака реч коју је написао Сократова, али ипак незнатно мења. Сократов исказ и говори да је највећа људска врлина – морал (људскост) и праведност.

Вук Стефановић Караџић, највећи сакупљач српских јуначких песама, је у свом огромном раду сакупио велики број песама. Велики део њих је одбацио као слабе, недостојне. Објавио је у Песмарици, песме моралних висина. Српски патријарх Павле, у својој посланици приликом оснивања друштва Цар Лазар, каже: „...певајте песме истине. Лаж, ругање и грдне речи не приличе гуслама. Истина неког може да заболи, али се гусле, гуслар и песме не смеју срамити својих речи...“. Епске песме стоје на небу, као мајка Јевросима и неписан су закон понашања.

Гуслар, такође преносилац, медијатор (чувар косовског мита, домаћин, кољеновић). Гуслар гусла у својој породици, у широј породици, у селу, племену, заједници. Гуслар преноси песме млађим покољењима, неке песме квари, неке побољшава, улепшава. Зависи од талента. Вуков најбољи казивач епских песама, по речима самог Вука, је Тешан Подруговић, Херцеговац. „Рђав пјевач и добру пјесму рђаво упамти и покварено је другом казује. А добар пјевач и рђаву пјесму поправи према осталим пјесмама које он зна. Тако да ја мислим да какав Подруговић данас чује најгору пјесму, он би је послјије неколико дана казао онако лијепо и по реду као што су и остале његове пјесме“.

Гуслари данашњих дана, гуслају на свечаним академијама, прославама, такмичењима, обележавањима догађаја. Претежно долазе из епских зона, Херцеговина, Црна Гора и препознају се по лепоти гласа и народној ношњи у којој гуслају. Неки од њих знају напамет између 800-1.000 песама, „Горски Вијенац“ и „Лучу Микрокозма“. Али

Етнографски музеј, гусларска утакмица 30-тих година

има и оваквих. Мени драг, Вукман Боричић, гуслар, из села у Сембе-рији, одакле је родом Филип Вишњић, каже: „Мени кад је тешко одем у шуму и гуслам оном дрвећу”.

Гусле су трећи део овог тројства и све обједињују у једну природну целину. Гусле ранијих периода су једноставне, скоро без икаквих украса. Кућевне. Сељаци су их сами израђивали. Од чега стигну и шта је згодно. Најчешће од дрвета. Јавор, шљива, клен, орах, трешња или тиква. На фотографијама видимо да их има и од преправљеног, прилагођеног жарача, преко којег је превучена метална жица, једноставно гудало, коњић, и младеж која седи око таквих гусала, које претпостављам шкрипе, али слуша. Постоје разне идеје и мотиви за израду гусала. Мотиви су јуначке личности Цар Лазар, Милош Обилић, Карађорђе, песници Његош, Филип Вишњић, Вук, научници Тесла и Пупин. Мотиви из биљног и животињског света и знаменитих споменика. Идеје су непресушне. Гусле величине као иконостас које приказују митолошко епску историју човечанства. Гусле украшаване искуцавањем, бојене лаковима, киселином, стакленим очима на глави коња. Очима које светле ноћи. Пресвучене кожом и лимом. Етнографски музеј чува и јединствене гусле које је урадио српски војник инвалид у француском болничком опоравилишту у Тунису, граду Бизерти. То су гусле урађене од војничког шлема.

Етнографски музеј из Београда започиње са самосталним радом 1901. године. До сада је сакупио преко 50.000 предмета материјалне културе класификоване у 31 збирци. Заједно са осталим музејским садржајима поседује преко 160.000 музеалија. Идеју за оснивање, прво етнографског одељења у оквиру Народног музеја, а затим и самог Етнографског музеја, дао је Стојан Новаковић, председник владе, касније и председник Српске краљевске академије. Стојан Новаковић наводи да се један овакав Музеј мора формирати, а нарочито због музејског очувања народне културе која је у то време већ нестала.

Другу половину 19. века, карактеришу повећане миграције из села у град и претпостављало се, видело већ тада, да ће обрасци народне културе формирано кроз дужи временски период полако нестати, ишчезнути, бити заборављени. Нестаће једна аутохтона култура, култура посебности и изолованости. Долази ново време са новим утицајима, које неминовно доводи до промене и нових културних образаца. Због овог Музеји и постоје. Да очувају, да подсети на наше претке и претходна времена. Постоји чувена је и идејна реченица Стојана Новаковића зашто се формира Етнографски музеј: „Формирати овакав Музеј потребно је, зато што прошавши кроз овакав музеј као да си кроз све српске земље прошао”.

Збирка народних инструмената садржи нешто преко 500 предмета. Од тог броја Етнографски музеја је сакупио око 150 гусала. Оне су израђене од половине 19. века до данашњих дана. Најстарије су половина 19. века из Вуковог краја и времена, из Јадра.

На изложби гусала у Музеју Козаре у Приједору, Етнографски музеј представља 25 гусала са пратећим материјалом, фотографијама, легендама и посебном атмосфером које гусле формирају. Концепција изложбе је базирана на историјском ходу гусала. Прва целина су гусле 19. века. Затим гусле из Првог светског рата и везане за Први светски рат. Затим, гусле између два рата, те гусле после Другог светског рата до данашњих дана. Пета, условно названо целина, су гусле необичне по нечему. По материјалу од кога су израђене, по украсима, по идејама, техникама и материјалима за украшавање. Гусле посебно донете за изложбу у Музеју Козаре су гусле које је урадио чувени мајстор за израду гусала Слободан Бендераћ из места Клобука, Аранђелово, Требиње, Херцеговина.

Слободан је за изложбу у Београду у Етнографском музеју, израдио и наменски поклонито гусле са епским називом „Полећеше два врана гаврана”. Изложба „Ватра код огњишта” (Слободанових гусала) је била комплементарна изложби „Где сви ћуте оне говоре”. На тој изложби Слободан је изложио његове изузетне гусле, где је свака од њих имала своје име. Слободан је преко педесет година израђивао

гусле изузетне лепоте и складности. Израдио их је око 300. Радио их је искључиво од белог јавора, јер је то за њега свето дрво.

Публика у Приједору моћи ће да види и гусле које су победиле на конкурс у посвећеном Гаврилу Принципу и његовом пуцњу у неправду, који се догодио тачно 100 година пре изложбе „Где сви ћуте оне говоре”, у Београду 2014. године. Гусле је израдио Момир Томчић, пуковник, командант специјалне падобранске бригаде војске Србије и Црне Горе. Момир је рођен у месту Глибаћи, Црна Гора. На гуслама, позади на карлици, издељана и изрезбарена је јединствена слика и идеја, шематског војног приказа Колубарске битке. Затим гусле као скулптура, које је израдио Митар Мојашевић из села Слатина, код Мојковца. На гуслама у дрвеним медаљонима је приказана породица Петровића и Карађорђевића, на гудалима личности из историје човечанства: Зевс, Хера, Афродита, Аполон, Гете, Шекспир, Молијер...

На изложби су представљене и изузетно ретке гусле. Гусле из Првог рата са Солунског фронта. Етнографски музеј има част да чува ове гусле. Има их четворо.

Једне су из Белошевца, Ваљевска област. Из историјата: „Веома су старе: Гудео Љубомир Илић (умро 1942), а наследио их од своје мајке Драгиње Јовановић из Заруба, која је гудела на гусле, а живела 99 година. Она их је наследила од њеног оца Манојла Јовановића који је живео преко 100 година. Љубомир Илић носио их је у рат; биле су са њим на Солунском фронту”.

Друге су из села Тулеш, Александровачка Жупа. Из историјата: „Припадале су Радославу Тоскићу из Тулеша. Прављене су крајем 19. века. Радослав их је носио са собом док је био на Солунском фронту”.

Треће направљене у месту Микра крај Солуна, места у којем је стрељан Апис. Из описа: „Направљене су од јаворовог дрвета и веома богато резбарене. На дугуљастој карлици са заравњеним дном разапет је гвоздени лим. На заравњеном дну је грб Краљевине Србије. На левој страни карлице је у плитком рељефу кућа, затим људске фигуре у шубарама (два мушкарца и дете) па гуслар, жена и три војника (у старом инвентару стоји да су то Србин, Француз и Енглец). На десној страни је Сунце у углу испод којег је брод, а мало даље коњаник и српски војник који убија аустријског војника. Изнад овога је лебдећа фигура која вероватно представља победу, означена је као вила. Даље су изрезбарени два авиона, балон, целелин и најзад воз. На врату је изрезбарен натпис: „30.12. 1917. у Микри, Рађене у светском рату. Радио Милић-Милетић А. Л. Перић својина”. Врат се иначе назива „руковатник”. Глава је изрезана у облику лабудове главе, врло реалистички. Гудало је изрезано од брестовине и сломљено је између дршке и лука”.

Најзад, гусле од војничког шлема. Символизам тог инструмента и околности у којима је направљен је многостран и магнетан. Те гусле примају давну поруку коју је кнез Лазар, српски Леонида, послао у

будућност. Оне настављају Косовски бој, преносе епске поруке о великој жртви и јунаштву једне генерације која се винула у царство небеско где се остаје независан, заштићен и спасене душе. Тај митски код, та митска порука која је путовала пет векова, поново се спустила, на срећу или на несрећу, то нико не зна, на исти народ, на исти простор. Поново се рекло велико „не”, јачем од себе. Поново је једна генерација потомака косовских јунака страдала. Страдање је сада било много већег обима. Песници, душа једног народа, и сами учесници рата, су то видели као, страдање целог једног рода. Преживели са косовског боја из XIV века, који нису хтели да се покоре, повукли су се у природне тврђаве, херцеговачко-црногорске планине и даље ка планинским венцима Биокову, Велебиту, Динари, Босанској Крајини, Лици. Понели су гусле.

Некако слично, преживела војска у Првом рату се поново налази на Косову и повлачи се преко најтежих планинских венаца у Грчку. Сва српска војска се смешта на Крф. Један део војске се нешто касније шаље у болничке кампове које је организовала Француска. Један од већих болничких кампова се налазио поред града Бизерте у Тунису, Африка. И ту настаје посебно културно добро - гусле од војничког шлема. Далеко од отаџбине, од рода, породице, од свега, незнани војник инвалид, у име свих прави инструмент свих. Ка том инструменту се сливају све гусле, све песме, све душе младића и девојака. Кроз тај предмет гледају у нас и дан данас очи са врхова Кајмакчалана, са дна Плаве гробнице, са Цера, Колубаре, Гучева, Ветерника, Соко, Крф (Крв) и свих осталих епских места српског етничког простора.

Етнографски музеј у Београду има част да чува ове јединствене гусле под Инвентарним бројем 5448. Постоји и копија ових гусала коју је израдио Слободан Бендераћ, и оне се сада налазе у Музеју Српска Кућа на Крфу.

На крају, аутор изложбе, се захваљује својој генерацијској колегици Марији Радаковић (девојачки Мићић) и Драгани Жујић (дјевојачки Мајић), директору Музеја Козаре, на одличној и колегијалној сарадњи у припреми и доласку изложбе из Београда у Приједор.

Аутор изложбе
Мирослав Митровић

Гусле и гудало

Инв. бр. 2596

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница

Период: 1871. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 63 цм, дужина гудала 56 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, са изрезбареним вратом. Резба је рељефна. Састоји се од кругова који су међусобно спојени непрекидном траком, а у њима су хералдички знаци. Кутлача је једноставна, на полеђини има изрезбарену траку са натписом, која се наставља од врата. На врату је део натписа уништен, а на кутлачи стоји: Од иг. Вас. проте Лознич(ког) у Подрињу 1871. Завршетак гусала, глава, има облик змије, која сама себе прождире. И гудало је у облику змије, али је знатно новије од гусала. Израђено је 1963. године, кад су и гусле рестауриране. Додати делови уместо уништених знатно су уочљиви.

Припадале су проти Лозничком који их је дао на поклон неком непознатом. Власник који их је продао Музеју не зна како су доспеле у његову фамилију осим да су му остале од оца који је пре рата био посланик за срез Руднички. Ако се може узети да је поздана година која је урезана на гуслама 1871, онда су тада и направљене. Међутим по изгледу гусала, а и по резбареним хералдичким знацима рекло би се да су направљене нешто касније.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5315

Локалитет: Србија, Шумадија, Сопот, Слатина

Период: 1920. година

Материјал: дрво клен, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 54 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Направљене су од кленовог дрвета. Изразито су рустичне. Преко карлице је натегнут гвоздени лим. Врат је неједнаке дебљине и са предње стране има неколико косих линија изведених усијаном жицом. Завршетак врата, глава, изрезан је у облику крста, чији је један крај одбијен. На врату се налазе три отвора за чивију. Гудало је такође једноставно, а направљено је од церове гранчице.

Гусле је направио Владимир Милекић око 1920. године. Највише су распрострањене по балканском делу наше земље.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5440

Локалитет: Србија, Смедеревско Подунавље, Смедерево

Период: 1953. година

Материјал: тиква

Начин израде: сечење

Димензије: дужина 70 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Направљене су од тикве и веома богато украшене биљним и геометријским орнаментима. Техника рада, орнаментика и бојење исти су као и на славонским тиквицама. На карлици је с леве стране латинички потпис мајстора Ивакић М. Глава гусала је израђена од дрвета у облику стилизоване круне. Гудало је од дрвета у облику змије која се обмотала око штапа. Гудало и кобилица изрезбарени су и бојени.

Гусле је направио 1953. године техничар М. Ивакић, Славонац, који сада живи у Смедереву. Технику рада научио је од оца, познатог мајстора за шарање тиквица, чије предмете Музеј има још од 1922. године. Ивакић је одгајио тикву и гусле направио у Смедереву.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5451

Локалитет: Србија, Ваљевска Колубара и Подгорина, Белошевац

Период: XIX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 75 цм, дужина гудала 50 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета, без украса су и врло једноставне. Дугуљаста карлица подапета је јарећом кожом. На заравњеном дну има отвор неправилног облика. Завршетак је повијен уназад као кука, чији крај има нос и два ока. И гудало је од јаворовог дрвета.

У старом инвентару је забележено: „Веома су старе: Гудео Љубомир Илић (умро 1942.) а наследио их од своје мајке Драгиње Јовановић из Заруба, која је гудела на гусле а живела 99 година, а она их је наследила од њеног оца Манојла Јовановића који је живео преко 100 година. Љубомир Илић носио их је у рат; биле су са њим на Солунском фронту.“

Гусле и гудало

Инв. бр. 5331

Локалитет: Србија

Период: 1888. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 68 цм, дужина гудала 52 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и веома богато изрезбарене. На карлици је у плитком рељефу српски грб са двоглавим орлом и биљним орнаментима, једна страна је цела у виновој лози. На предњој страни врата исписано је рељефним словима „Бог чува Србију 1888 Го“. Завршетак је савијен у лук који представља врат троглаве змије. Гудало је изрезано у виду змије.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5457

Локалитет: Херцеговина, Требиње

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 83 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је дугуљаста и без украса. Врат је украшен дуборезним орнаментима у цикцак линијама. Завршетак је у виду дугих резбарених рогова на којима је изрезано шест глава: две главе човека (врло мале), две коњске и две дивокоза. Гудало је од лесковог прута.

Гусле

Инв. бр. 5454

Локалитет: Србија, Смедеревско Подунавље, Сараорци, Лозовик

Период: 1917. година

Материјал: дрво јаворово, гвоздени лим

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 58 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и веома су богато резбарене. На дугуљастој карлици са заравњеним дном разапет је гвоздени лим. На заравњеном дну је грб Краљевине Србије. На левој страни карлице је у плитком рељефу кућа, затим људске фигуре у шубарама (два мушкарца и дете) па гуслар, жена и три војника (у старом инвентару стоји да су то Србин, Француз и Енглец). На десној страни је Сунце у углу испод којег је брод, а мало даље коњаник и српски војник који убија аустројског војника. Изнад тога је лебдећа фигура која вероватно представља победу, означена је као вила. Даље су изрезбарени два авиона, балон, чепелин и најзад воз. На врату је изрезбарен натпис: „30.12.1917. у Микри, Рађене у светском рату. Радио Милић-Милетић А. Л. Перић својина“. Врат се иначе назива „руковатник“. Глава је изрезана у облику лабудове главе, врло реалистички. Гудало је изрезано од брестовине. Сломљено је између дршке и лука.

По натпису на гуслама направио их је 30. децембра 1917. године Милић Милетић у Микри, током Првог светског рата.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5538

Локалитет: Србија, Београд

Период: 1934. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 88 цм, дужина гудала 38 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Карлица је јајаста, без мешине. На врату су Његошеви стихови и два двоглава орла, резбарена са крунама. На њиховим крилима су у плитком рељефу изрезбарени ликови Немањића, на десном Карађорђевића, а на левом Обреновића. На двоглавом орлу уместо грба је лик Александра Карађорђевића. На доњем мањем орлу изрезбарена је ужа породица Александра Карађорђевића са Петром II у средини. На другој страни на овом орлу је у средини Његош, слева Петровићи, а на десном крилу краљ Звонимир, Бодин и Петар Крешимир. На полеђини великог орла је 18 ликова владара из наше историје. На карлици у центру је лик Филипа Вишњића, а око њега ликови владара, просветитеља, политичара и др. Гудало је двоглави орао са раширеним крилима са ликовима Капетана Коче, Хаџи Продана, Синђелића и Хајдук Вељка.

Гусле је израдио Марко Вукчевић, мајстор гусала и дуборезбар, 1934. године у спомен на погибију А. Карађорђевића. Сличне гусле са ликовима у медаљони-ма резане су између два рата, а правили су их поједини мајстори углавном из Црне Горе.

Гусле

Инв. бр. 7285

Локалитет: Србија, Посавина, Обреновац, Мислођин

Период: 1899. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 68 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и богато резбарене. Резба је врло ситна – геометријски стилизована. Врат се састоји из два лука, а завршава се коњском главом са танким вратом и јако повијеном напред. На врату је написано „Радио Јован Вујић родом из Босне 1899“. Чивија је такође резбарена.

Из натписа на гуслама види се да их је направио мајстор из Босне Јован Вујић 1899. године.

Гусле и гудало *Полећеше два врана јаврана*

Инв. бр. 49759

Локалитет: Србија, Београд

Период: 2012. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 86 цм, дужина гудала 54 цм

Опис: Гусле и гудало су од белог јавора, пореклом са падина Волујака, место Изгори, близу Чемерна (између Сутјеске и Гацка). Гусле носе поетски назив „Полећеше два врана гаврана“. Израђене су из једног дела дрвета. Преко карлице јајастог облика, затегнута је козја кожа, причвршћена дрвеним клинцима. На задњој страни карлице по ободу изрезан је венац са геометријским украсима „троплет“. У централном делу карлице урађен је плитки рељеф са фигуром устаника. На врату до карлице дубоким рељефом урађена је фигура Филипа Вишњића како гусле. Гусле подржавају две мале фигуре коња. Са једне стране урезбарени су стихови из песама Филипа Вишњића, „Боже мили..., кад се наше“, а с друге стране, „полећела два вра...“. На врху врата је затезач (крчало) чији је рукохват украшен биљним орнаментима у облику четворолисног крста. На глави гусала се налази попрсје Вука Караџића, изнад кога су два гаврана.

Гудало је уобичајеног изгледа, полулучног облика, са дугметом за затезање струне.

Гусле је израдио Слободан Бендераћ, у складу са традиционалним изгледом гусала. Слободан је рођен 1941. године у Клобуку, Требиње, Херцеговина. Завршио је Правни факултет у Београд 1964. године. Гусле прави непрекидно пуних 60 година, са снажним осећањем националне припадности. До сада је направио преко 250 гусала, искључиво ручно, у складу са изворним народним стваралаштвом. Ове изузетне гусле Слободан је поконио Етнографском музеју, поводом његове изложбе „Пламен код огњишта“ у Етнографском музеју.

Гусле и гудало

Инв. бр. 6411

Локалитет: Србија, Шумадија, Рудник

Период: непознато

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 74 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета и богато резбарене. На боковима карлице изрезбарени су ликови косовских јунака: Милоша Обилића, Косанчић Ивана, Топлице Милана и Реље Крилатице. На предњој страни врата изрезана су слова „сама слога спасава Србина“ и „1904“. Око врата је обавијена резбарена змија. Завршетак је у облику коњске главе. Гудало је једноставно.

Гусле и гудало

Инв. бр. 25688

Локалитет: Србија, Крушевачка жупа, Александровац, Тулеш

Период: крај XIX века

Материјал: дрво јаворово и дреново

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 54 цм

Опис: Од јаворовог и дреновог дрвета. Гусле се састоје од трупа – лобање која је кришкасто обрађена, са доње стране је крстасти отвор, а са горње је разапета јарећа кожа; врата; главе у облику коња и гудала. Врат и глава украсени су дуборезом. Орнаменти су геометријски, а међу њима се истичу троуглови и цикчак линије. Са бочних страна врата је стилизован цвет, око њега круг. На прелазу између главе и врата је дрвени клин. Од дна трупа разапете су преко уздигнутог „јарца“ до дрвоног клина струне (коњска длака). Гудало је од дреновог дрвета, извијено лучно са дршком. Преко гудала су струне од црне коњске длаке.

Припадале су Радославу Тоскићу из Тулеша. Прављене су крајем XIX века. Радослав их је носио са собом док је био на Солунском фронту.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5448

Локалитет: Србија

Период: 1917. година

Материјал: дрво чамово, војнички шлем

Начин израде: дељање, резбање

Димензије: дужина 63 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Направио их је војник инвалид у Бизерти, од војничког шлема и чамовог дрвета. Карлица је од шлема покривена гвозденим лимом. Врат је једноставан, а завршава се реалистичном главом коња. Гудало је од лесковог штапа.

Направио их је војник инвалид у Бизерти 1917. године.

Гусле и гудало

Инв. бр. 32459

Локалитет: Босанска Крајина, Босанска Крупа

Период: XX век, почетак

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 71 цм, дужина гудала 55 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета. Састоје се од: трбуха, врата, главе, чивије и кобилице. Трбух је крушкастог облика, са задње стране при дну обло засечен. Рељефно је украшен цветним орнаментима, сликама Милоша Обилића и Краљевића Марка. У засеченом делу рељефно урезан двоглави орао са круном, по средини крстасто разрезан. Са предње стране разапета је зечја кожа, са пет резонантних отвора. За трбух је причвршћена металним нитнама. Врат је ваљкаст, при врху се завршава коњском главом, при дну до трбуха необичног зооморфног облика (мешавина рибе, пса и аждаје). Украшен је плитко урезаним цветовима. Са горње стране уочљив натпис „Успомена из Србије, 1910 г.“. Чивија ваљкастог облика, спорадично украшена плитко урезаним кружићима. Гудало је змијолико извијено, без украса. Коришћене су за музичку пратњу епским певачима.

Потичу с почетка XX века. Продавац их је добио од деде који је живео у Босанској Крупи. Уз гусле иду и два пара струна.

Гусле

Инв. бр. 29372

Локалитет: Србија, Ибарски Колашин, Краљево, Адрани

Период: непознато

Материјал: 1877. година

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 75 цм

Опис: Израђене су од јаворовог дрвета и коже. Састоје се из главе, врата и трупа. Глава је у облику чапљине главе са кљуном повијеним ка врату, који је правоугаоног издуженог облика и одвојен од главе дрвеним прстеном. Врат је украшен плитком резбаријом са цветним мотивима. Између врата и трупа (резонатора) је урезан датум „1877“. Труп је такође украшен резбареним цветним мотивима и на боковима има по један грб, као и стилизоване иницијале „КМО“ исписане ћирилицом. Преко отвора је разапета препарирана кожа. Иначе, труп је полуелипсастиг и овалног облика, док је са горње стране, где је кожа, потпуно раван.

Гусле су из Адране код Краљева и биле су својина Петра Лазаревића, који је живео у Бистрици код Нове Вароши. Израђене су највероватније 1877. године. Када се Петар доселио у Конаклук, предао је касније гусле сину Жарку Лазаревићу, а овај свом унуку Мирославу Живковићу.

Гусле и гудало

Инв. бр. 47135

Локалитет: Србија, Јадар, Лозница

Период: 1870. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 80 цм, дужина гудала 48 цм

Опис: Гусле направљене од дрвета. На полеђини, на корпусу (карлици), уздужно је урезан натпис „радијо игњат васић+прота лозни: у подрињу“. На једној половини корпуса је дуборезна представа групе људи окупљених око гуслара са натписом „српски ајдуци“, а са друге стране корпуса је дуборезна представа убиства цара султана Мурата са натписом „косово 15 јуна 1389“. На врату, с предње стране, налази се низ грбова, са стране представа ратника и година 1870. На задњој страни врата урезан је натпис „на кољено честитоме млађан кнезу велике и јуначке србије милану обреновићу IV“. На врху, изнад чивије, налази се представа змаја са српским грбом са оцилима на темену. Гудало је од дрвета, израђено нешто касније (1912), лучног облика. Дршка је у облику змијских уста, са натписом на горњој страни „крњинце“, а са доње „Б.ПОДРИМЉЕ 1912“.

Гусле и гудало

Инв. бр. 33870

Локалитет: Србија, Београд

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 835 цм, дужина гудала 57 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача крушколиког облика богато је изрезбарена биљним и животињским мотивима. Мотиви су: грожђе, трешње, сова, зец, вук, лисица, голуб, коњ, мачка, пас, ласица, орао, јастреб, шаран, лептир. Сви изрезбарени мотиви касније су обојени различитим нијансама боја. На врату доминирају цветни мотиви, у корену врата је зец, а при врху је приказана борба соколова. Са предње стране врата налази се накнадно залепљена фигура жуто-црне змије. Чивија је у облику двокраких вила, а глава је израђена у облику три коњске главе, једне веће и две мање са стране. Тело гудала има облик змајевог тела, око кога је обавијена жуто-црна змија са врхом у облику коњске главе са гривом.

Гусле и два гудала

Инв.бр. 33871

Локалитет: Србија, Београд

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 46 и 49 цм

Опис: Гусле су од дрвета, пресвучене кожом. Кутлача је украшена у плитком рељефу и издељана је на пет сегмената, који подсећају на изрезане кришке лубенице. У сваком од сегмената доминира спирална линија са цветно-лисним мотивима. Врат гусала је украшен истим мотивима као и кутлача. Чивија са задње стране има два дела који подсећају на лизалицу. Глава гусала је у облику дивојарца на чијим роговима лежи грб АВНОЈ-а са пет буктиња и звездом петокраком обојеном у црвено. Једно гудало је у облику змије са крилима на леђима. Друго гудало је у облику змије која пузи.

Гусле двоструне и гудало

Инв. бр. 46252

Локалитет: Босанска Крајина, Босанска Крупа, Хашани

Период: XX век

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 77 цм, дужина гудала 58 цм

Опис: Двоструне гусле су од дрвета. Глава гусала урађена је у облику белог двоглавог орла. Врат је украшен биљним орнаментима у облику гране са лишћем. Између врата и карлице причвршћена је дрвена плочица са седам малих шрафова, преко коже. Преко карлице разапета је кожа са четири гласнице. На задњој страни карлице налазе се мотиви: у средини двоглави орао са прорезаним крстом, изнад и испод су ликови краљева Петра и Александра Крађорђевића, а са леве и десне стране Милош Обилић и Карађорђе. У дну карлице налази се дрвени испуст за затезање струна. На врату се налазе две завртке украшене траксовањем у виду концентричних кругова. На гуслама су у дну врата привезана два коњића. Један, преко кога прелазе струне, има облик малог моста са постољем, а други, кроз који се провлаче струне, има две рупице.

Гудало је од дрвета, ишарано биљно-геометријским орнаментима. На врху се налази издељан облик који подсећа истовремено на пса, коња или дивокозу. Двоструне гусле су обично служиле за извођење лирских песама.

Гусле и гудало

Инв. бр. 43704

Локалитет: Босна и Херцеговина, југозападна Босна, Гламоч

Период: XX век, друга половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 93 цм, дужина гудала 46 цм

Опис: Од дрвета су. Кутлача је крушколиког облика, пресвучена кожом, причвршћена дрвеним ексерима „горуждама“. Са горње стране коже налази се пет малих резонантних отвора (гласница) избушених у облику крста. Врх врата завршава се плочом из које израста грб СФРЈ са шест буктиња и датумом 29. XI 1943. На плочи са предње стране налазе се ликови Маркса, Енгелса, Лењина и Тита, са друге стране борац са пушком и звездом у руци и поред њега година 1919, а са друге стране партизанка са крампом и птицом и година 1959. У дну плоче латинички натпис „пролетери свих земаља уједините се“. Са задње стране плоче приказан је коњаник са сабљом и перјаницом, окренут према турском великодостојнику у борбеној пози. У дну врата издељан је медаљон са приказом коњаника са копљем у руци. Из медаљона са страна излазе две шаке које држе сабље које се продужавају до плоче. На сабљама су урезане две змије. Од горње чивије (завртке) у облику топуза, преко коњића до опуте, затегнута је струна од коњске длаке. Са задње стране карлице налазе се приказ коњаника, вука, орла и медведа и натпис „Миро, твоја умјетност, наш понос! Гламочани“. Гудало са завртком има облик топуза и струне од коњске длаке. Врх гудала је у облику коњске главе, са стране две змије, а у средини сабља и слова „В К“.

Израдио их је самоуки мајстор, седамдесетих година XX века, и поклатио Мирославу Чангаловићу, чувеном оперском певачу, приликом гостовања у родном крају, 1974. године. Гусле су му предате на концерту у Гламочу. Предмет је стигао у Музеј посредством кустоса Ирене Гвозденовић.

Гусле и гудало

Инв. бр. 48370

Локалитет: Србија, Срем, Земун

Период: 2009. година

Материјал: дрво орахово и дудово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 73 цм, дужина гудала 57 цм

Опис: Гусле су од ораха (блеђе боје), из једног комада дрвета начињене. На кутлачи позади налазе се иницијали израђивача гусала ДШ (Драган Штрбац), а преко кутлаче је затегнута жарећа кожа. Кожа није штављена стављањем у креч, него је обрађена техником бријања. Прво је стављена у воду, па бријана. За кутлачу је причвршћена дрвеним клинцима од ораха. На врату гусала урезано је седам крстића истих кракова, који представљају седам Божјих заповести (то су моралне заповести). За крчело (горња чивија) затегнута је пластична струна (40 до 50 пластичних нити). Пластика је боља од коњске длаке за гуђење јер се не истеже. Врх гусала је у облику дивојарца, рогови су спуштени и приљубљени уз главу и врат.

Гудало је од дивљег дуда (тврђе дрвета), преко кога је затегнута пластична струна, преко затежача (крчала, чивије).

Драган Штрбац је гусле израдио према традиционалном начину израде гусала у Банијском крају. Орах је сечен у Земуну 2005. године (па се сушио две године), а дивљи дуд је донет 1975. године из Баније у облику талпе (касније је прерађен за гудало). Иначе, од дрвета дивљег дуда израђују се бурад за ракију или се парче (дрвенце) дрвета ставља у флашу са ракијом, да би добила жуту боју.

Гусле и гудало

Инв. бр. 49759

Локалитет: Швајцарска, Базел

Период: XX век, прва половина

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 79 цм, дужина гудала 47 цм

Опис: Гусле су од јаворовог дрвета. На задњој страни гусала је приказ две сцене. На горњој сцени су приказани цар Лазар са три српске војводе и царица Милица са четири дворске даме. Сви заједно стоје око стола са српским симболима. Са десне стране горње сцене стоји људска фигура која у руци држи вечни пламен, а у позадини су гробови. Испод сцене је натпис „сва ће твоја изгинути војска ти ћеш царе сјоме погинути“. На доњој сцени је приказ пробоја Солунског фронта из Првог светског рата. У левом углу је артиљеријски топ и око њега борци са оружјем и у униформама. Изнад њих лебди богиња Победе која у руци држи круну. Испод је натпис „пробој солунског фронта за ослобођење и уједињење“. На горњој страни на кожи пробушене су рупице у облику стилизованих лептира. На врату гусала су изрезбарене четири важне српске историјске личности: Сима Милутиновић Сарајлија, Вук Караџић, владика Раде и Филип Вишњић. На врху се налази грб Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, изрезбарен на грудима двоглавог орла.

Гудало је од јавора, изрезбарено биљним украсима. С једне стране је порука „гусле моје од јавора сува штоми вјеру и народност чува“, а с друге стране „певај гуди нека гора јечи љуте ране србину излечи“.

Крчало (затезач струне) има облик стилизоване змије.

Гусле су поклон директора Музеја музике и музичких инструмената из Базела, Швајцарска, Мартина Кирнбауера (Martin Kirnbauer). Музеју у Базелу гусле је поклонила госпођа Лили Марин Тулер (Lilli Marin-Tuller), уз образложење. Гусле су припадале њеном мужу Сретку Марину, рођеном 1922. године у Читлуку, који је преминуо 2003. године у Лиесталу (Liestal). Сретко је гусле добио од колеге почетком шездесетих година из Југославије (одакле је Сретко дошао у Швајцарску). Према Сретковим речима, гусле је израдио један српски ратни заробљеник у току Првог светског рата. По вољи госпође Лили Марин Тулер и жељи њеног мужа Сретка Марина, гусле би требало да нађу сигурно уточиште у једном српском музеју.

Гусле и гудало

Инв. бр. 5579

Локалитет: непознато

Период: 1884. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 78 цм, дужина гудала 42 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета. Карлица је једноставна, а врат је цео украшен дуборезом. Истичу се: на почетку велика розета са цикцак урезима, нешто изнад ње је рељефни крст, изнад кога је квадрат са усеченим дијагоналама, паралелограм украшен линијским урезима. На врху је стојећа фигура човека без руку са плитком капом на глави.

Гусле и два гудала

Инв. бр. 5540

Локалитет: Црна Гора, Мојковац, Слатина

Период: 1936. година

Материјал: дрво јаворово

Начин израде: дељање, резбарење

Димензије: дужина 128 цм, дужина гудала 60 цм

Опис: Направљене су од јаворовог дрвета, са великим бројем рељефних ликова и бојене разним бојама. На полеђини карлице нацртана је карта старе Југославије. Глава и врат су састављени из неколико делова на којима су с предње стране 22, а са задње 21 лик владара из наше прошлости. На кожи преко карлице написано је тушем „Ове гусле изради Милорад Мојашевић придржавајући се оне Његошеве изреке – ‘гђе се гусле у кућу не чују ту је мртва и кућа и људи! У Слатину 1936 године’. Оба гудала су у облику кривог мача. На једном (оригиналном) је 12 медаљона са рељефима наших и светских књижевника. На другом су тушем нацртани ликови 14 наших политичара.

Гусле је према натпису направио Милорад Мојашевић у Слатини, Црна Гора, 1936. године. Сличне, бојене и небојене гусле са бројним ликовима израђивали су поједини градитељи гусала између два светска рата.

Прота са Пивљанима и гусларом 1932. године

„ГДЕ СВИ ЋУТЕ ОНЕ ГОВОРЕ“

Манифестација ће бити одржана 01. 02. 2023. године
у ЈУ Музеј Козаре у 19 часова

- ВОДИТЕЉ:** ▪ Бранко Радиновић
- КАЗИВАЋЕ:** ▪ Драгана Жујић, директор Музеја Козаре
▪ Мирослав Митровић, аутор изложбе (Етнографски музеј
у Београду – Установа културе од националног значаја)
▪ Марија Радаковић, етнолог Музеја Козаре
▪ Драган Миличић, Удружење гуслара и епских пјесника
„Од Змијања Рајко“, Бања Лука
- ГУСЛАРИ:** ▪ Аљоша Марчета, Драган Миличић и Милан Максимовић

УЧЕСНИЦИ:

УДРУЖЕЊЕ
ЗА ОЧУВАЊЕ ТРАДИЦИЈЕ
ПРИЈЕДОР

КУД „МИЛАН ЕГИЋ“
БРЕЗИЧАНИ,
МАРИНА КРНЕТА, КООРДИНАТОР

УДРУЖЕЊЕ ГУСЛАРА И ЕПСКИХ
ПЈЕСНИКА „ОД ЗМИЈАЊА РАЈКО“
БАЊА ЛУКА

 МУЗЕЈ КОЗАРЕ
MUSEUM OF KOZARA

Издавач: *Музеј Козаре Приједор*; За издавача: *Драгана Жујић, директор*;
Поставка изложбе и техничка реализација: *Марија Радаковић и Мирослав Митровић*;
Графички дизајн: *Зоран Совиљ*; Штампa: *Графички атеље „ГРАФИТ“ Приједор*;
Тираж: *100 комада*.